

**SEMINARSKA NALOGA**

**RETORIKA**

## **KAZALO:**

Uvod.....	3
Kaj je retorika?.....	3
Zgodovina retorike.....	5
Slovenci in retorika.....	5
Argumentacija z zgledom.....	5
Ponazoritev.....	5
Zgled in negativni zgled.....	6
Analogija in metafora.....	6
Razdružitev pojmov.....	6
Filozofski par člen 1, člen 2 ali videz / resničnost.....	6
Razsežnost in moč argumentacije.....	7
Zaporedje argumentov v govoru.....	7
Govor je celoten nastop.....	7
Dih in govor.....	8
Govorica telesa.....	8
Literatura.....	9

## Uvod

Slovenci Slovence pogosto zmerjamo s slabimi govorcji, česar je kriva popolna odsotnost v govornem in govorniškem izobraževanju, Edini, ki se učijo tudi spretnosti govorenja, so študentje gledališke akademije.

Že v otroštvu se v človeka naseli strah pred izpostavitvijo, ki večino potem bolj ali manj močno spremlja vse življenje. Kadar smo vendarle prisiljeni sprejeti izziv javne izpostavitve, si govor najraje napišemo in ga potem preberemo, kar je nedopustna napaka, podedovana najbrž od poličnih govornikov. Govorenje na pamet pa navadno spremlja velika trema, ki povzroči v govoru mnoga mašila, izgubljanje rdeče niti, tresenje glasu, krčevito držo telesa, potenje in še vrsto neprijetnosti, ki nas pripeljejo do odločitve, da se ne bomo več izpostavljali, ker pač "nismo za to".

Naša težava ni v tem, da bi ne poznali vsebine, temveč v tem, da je ne znamo samozavestno oznanjati. Če hočemo vzgojiti generacije, ki takih težav ne bodo imele - kar je v sodobnem svetu nujno potrebno - moramo dati učencem možnost, da se plemenite večšine naučijo. Pouk retorike je torej nujno potreben.

## Kaj je retorika?

Retorika je boj za pozornost poslušalcev. (Zdravko Zupančič: Mali vedež retorike. Ljubljana: Pravljično gledališče, 1994.)

Retorika (govorništvo) je javno nastopanje in uspešno komuniciranje; je govorno nastopanje posameznikov pred manjšo ali večjo skupino poslušalcev, ki so zbrani na istem prostoru. (Boris Grabnar: Retorika za vsakogar. Ljubljana: DZS, 1991, 120.)

V vlogah govorcev se prej ali slej znajdemo vsi. Je pa retorika edina vrsta umetnosti, ki se je da naučiti. Vsakdo lahko z učenjem postane dober govorec.

Retorika je veda o spretnosti besednega in nebesednega govora, ki je lahko povezana z gramatiko, logiko, poetiko in filozofijo. Retoriko lahko natančneje opredelimo zgolj takrat, kadar opredelimo tudi njeno razmerje do dialektike. Dialektično sklepanje izhaja iz tistega, kar je splošno, kajti dialektika je večšina pravilnega sklepanja.

Nova retorika ni omejena samo na področje prakse, ampak je prisotna tudi v jedru teoretskih problemov. Gre pri tem za zavedanje o nujnosti teoretične vloge, modelov in analogij kot tudi o izdelavi ustrezne govornice, ki je prilagojena našemu raziskovalnemu področju.

Argumentacija se lahko usmeri v iskanje vzrokov, v opredelitev učinkov in v ovrednotenje dejstev glede na posledice. Če želimo doseči določen cilj, ne da bi pri tem porabili preveč energije, je najbolje, da nadaljujemo v isti smeri.

Ko je vrzel med tezami, s katerimi se poslušalstvo strinja, in tistimi, ki jih govornik zagovarja prevelika, da bi jo lahko premagali v eni sapi je pomembno, da uporabimo ustrezni pristop. Težave je potrebno porazdeliti tako, da pridemo postopoma do istega izida, namesto da se

lotimo težave neposredno (t.j. takoj od točke A na točko D), ampak se je lotimo posredno (t.j. najprej točka A, B, C in nato točka C). Ta postopek se imenuje stopenjski postopek in je še zlasti koristen takrat, kadar želimo pomiriti nasprotujoče si duhove.

Argument preseganja zadeva eno samo vrednoto; le-te pa ne omejuje nobena druga vrednota, ki bi utegnila ovirati njen neskončen razvoj. Slehernna vrednota, prignana do skrajnosti, se zna kaj hitro znajti v protislovju z drugimi vrednotami, katerih uresničitev preprečuje. Zamisel o preseganju, ki nakazuje smer razmišljanja, lahko v svojem pretiravanju služi tako hiperboli kot letoti. Medtem ko razmerja zaporednosti združujejo istovrstne prvine (dogodki, pojavi idr.), ki jih povezujejo vzročna razmerja, pa se razmerja koeksistence vzpostavljajo med resničnostmi na neenakih ravneh, katerih ena se nam kaže kot izraz ali manifestacija druge (npr. odnos med osebo in njenimi dejanji, sodbami / ocenami in njenimi deli). Če se oseba izoblikuje na podlagi svojih manifestacij, je te možno obrazložiti glede na predstavo, ki smo si jo ustvarili o tej osebi. V zaporednih povezavah je vzrok zmeraj pred učinkom, a filozofsko gledano je možno razmerje med osebo in njenimi dejanji razložiti na podlagi dva diametralno nasprotna načina. Predstava, ki jo imamo o določeni osebi, in način, kako razumemo njena dejanja je nenehno povezano. Človek je avtor svojih dejanj, trajno bitje, okoli katerega in glede na katerega je možno razporediti vse, kar interpretiramo ali pa zaznavamo kot njegove manifestacije. Bolj kot se nekdo pogreza v zgodovino, bolj toga postaja naša podoba o njem. Ljudje posnemajo vedenja t.i. velikih oziroma znamenitih ljudi in si mnogokrat prisvajajo tudi njihova mnenja. Prav od tod izhaja pomembnost argumenta avtoritete, ki poslušalstvo pripravi do tega, da sprejme neko tezo, in to na podlagi ugleda, ki ga uživa bodisi posameznik bodisi skupina. Nobena avtoriteta ne more prevladati nad dokazljivo resnico (pravo dejstvo prevlada celo nad avtoriteto župana, kar pa ne velja v primeru mnenj in vrednostnih sodb. Pri sporih ni vprašljiv argument avtoritete, ampak prej avtoriteta, na katero se sklicuje. Interakcijo med osebo in njenimi dejanji, ki jo najdemo v vsaki argumentaciji, je možno odpraviti ali pa omejiti.

Simbolične povezave, dvojne hierarhije, razlike v zaporedju, ki obstajajo med simbolom in tem, kar le-ta evocira, je mogoče uvrstiti med razmerja koeksistence. Simbol ali znak je nepogrešljivo orodje za spodbujanje verskih, domoljubnih, političnih idr. gorečnosti, kajti čustva se težje navežejo na popolnoma neoprijemljive zamisli.

Dvojne hierarhične argumente, utemeljene z razmerji zaporedja ali koeksistence, je mogoče uvrstiti med argumente, utemeljene z zgradbo stvarnosti (a fortiori). Dvojna hierarhija lahko temelji na statistični korelaciji: npr. nekdo je večji od drugega, zato sklepamo, da ima tudi daljše ude.

Zelo zanimive so tudi kakovostne hierarhije npr. sklepanje od večvrednosti nekega cilja na večvrednost sredstev, ki omogočajo njegovo uresničitev. Argument "a fortiori" temelji na večvrednosti ljudi nad ptiči idr. in zagovarja naslednjo načelo: "Bog, ki je poskrbel za vrabce, ne bo zanemarjal razumnih bitij, ki so mu precej bolj draga!" Najpogostejši argumenti dvojne hierarhije temeljijo na razmerjih koeksistence. Plotin je bil prepričan, da je edino pravilo vedenja, ki mu velja slediti, to, da se približujemo enemu in se držimo kolikor mogoče daleč od čustvenih objektov, ki so nekaj najnižjega. Kje je tista prelomna točka, ko kolikostna razlika postaja kakovostna (npr. Koliko las mora človeku izpasti, da postane plešast?) ? Morala utemeljena s konformnostjo načel ali z dolžnostjo, ne bo delala kolikostnih razlik med dejanji tako kot morala, ki temelji na pomembnosti posledic nekega dejanja.

## **Zgodovina retorike**

Že stari Grki so poznali retoriko kot moč prepričevanja, kot besedni boj in kot način, kako govornik prepriča množico, zbrano na enem mestu. Za polnoletnost so morali mladeniči opraviti zelo zahtevno preizkušnjo s področja retorike.

V srednjem veku je retorika živela v šolah kot večšina dobre besede in lepe govornice; v 18. stoletju pa je prišla na slab glas. Postala je sinonim za puhlo govorjenje, za politično manipuliranje z množicami. To je obetalo njen konec; vendar pa so le slovanske in nemške dežele odpravile njeno sistematično poučevanje in razvijanje, danes pa jo spet uvajajo. Drugod pa ima retorika od nekdaj pomembno mesto v šolskem sistemu

## **Slovenci in retorika**

Leta 1795 je bil odpuščen zadnji učitelj retorike, Janez Nepomuk Novak, ki je poučeval ta predmet v jezuitskem kolegiju.

Od tedaj prenašamo Tantalove muke, ker smo nespretni in nimamo potrebnega znanja za uspešen boj.

Spreminjanje celotnega šolskega sistema nam je ponudilo novo priložnost. Predlog poslanke Jadranke Sturm je slovenski parlament sprejel in ga uresničil v 17. členu Zakona o osnovni šoli. Predmet je tako zakonsko določen kot izbirni predmet v okviru družboslovno-humanističnega sklopa, v katerem mora šola ponuditi pouk tujega jezika, nekonfesionaln pouk o verstvih in etiki ter pouk retorike.

Na okrogli mizi o izbirnih predmetih s področja materinščine (Slavistično zborovanje. Kranj: oktober 1997.) je bilo slišati o zapletih v zvezi s predmetom in tudi predlog, da bi se retorika poučevala kot eden od izbirnih predmetov s področja materinščine.

## **Argumentacija z zgledom**

Predpostavljamo pravila, ki jih zgledi konkretizirajo. V vsakem posameznem primeru se išče zakon ali pa zgradbo, ki naj bi jo določen primer razkrival. Iz enega zгледа lahko pridemo na drug zgleđ. Za tovrstno obliko argumentacije je pomembno, da si izberemo primer, ki mu ni mogoče oporekati, kajti sklep temelji na resničnosti tega, na kar se sklicujemo. Če se argument z zgledom poveže z argumentom A Fortiori, je končni izid takšne interakcije hierarhiziran zgleđ. Če je možno argument z zgledom vselej spodbiti, to vsekakor ne velja v primerih, ko nekaj razveljavimo.

## **Ponazoritev**

Medtem ko argumentacija z zgledom služi za utemeljitev ali neke domneve ali nekega pravila, pa ima vsak posamezen primer (to takrat, ko je pravilo že sprejeto) povsem drugo

vlogo, kajti služi predvsem za to, da ponazarja pravilo. Naloga ponazoritve je kot prvo v tem, da ustvarja vtis na domišljijo, medtem ko mora biti resničnost zgleda neovrgljiva. Obstajajo pa tudi takšne retorične ponazoritve, ki so namenoma neustrezne.

### **Zgled in negativni zgled**

Ko si določena oseba izbere drugo osebo za zgled to pomeni, da si je dotični posameznik ustvaril nekakšno idealizirano podobo o njem, vendar ga to ne ovira, da v svoji težnji po podobnosti ne bi nekoliko trivializiral vedenja svojega zgleda in mu skušal odvzeti (nekoliko) njegove izbranosti. Mnogi ljudje, ki čutijo, mislijo ali pa so prepričani o tem, da so nižjega ranga kot nekdo drug, si prizadeva posnemati tistega nad seboj, le-ta pa za nič na svetu noče biti podoben nekomu manj uglednemu od sebe, se pravi tistemu, ki ga prezirajo, posmehujejo ipd. Modri se lahko več naučijo od neumnih kot neumni od modrih. Prav tako človek tudi ne želi biti podoben tistemu posamezniku, ki ga ne mara, kajti vse kar je z njimi v povezavi ima lahko negativni predznak (npr. proizvajalci želijo kupcem ugajati na trgu in ne marajo primerjav z neuspešnimi in nesposobnimi proizvajalci).

### **Analogija in metafora**

Če želimo analogiji ohraniti njeno specifičnost jo moramo interpretirati v njenem prvotnem etimološkem smislu (t.j. kot razmerje). Medtem ko v razmerju ne pride do nikakršne interakcije med členi, pa to za analogijo nikakor ne velja (metafora je figura, ki enemu predmetu dodeli ime drugega predmeta). Metafore se s ponavljanjem izrabijo, mi pa pri tem pozabljamo, da sploh gre zanje (verižna povezava zamisli). Filozofska misel, ki ni empirično preverljiva se razvija v argumentaciji. Ta pa si nekatere analogije in metafore prizadeva narediti za osrednje prvine neke vizije sveta.

### **Razdružitev pojmov**

To je argumentativni postopek, ki ga uporabljajo še zlasti tisti, ki analizirajo filozofsko misel oziroma sistematično mišljenje. Razstavitev na fenomenalno in nomenalno realnost je značilen primer uporabe para videza. Realnosti vlada načelo neprotislovnosti, kar pomeni, da en in isti objekt ne more v istem odnosu hkrati imeti in ne imeti določene lastnosti.

### **Filozofski par člen 1, člen 2 ali videz / resničnost**

Člen 1 ustreza videzu, temu, kar se najprej pokaže, aktualno, neposredno - takoj znano. Člen 2, pa je, v kolikor se razlikuje od člena 1, mogoče razumeti le v razmerju do prvega, t.j. člen 1. Člen 2 je izid razdružitve, do katere je prišlo znotraj člena 1, in si prizadeva odstraniti protislovja, ki se utegnejo pojaviti med vidiki slednjega. Dejstvo je, da člena 2 ne spremlja vselej natančno merilo, ki bi omogočilo razločevati med vidiki člena 1. Norma, ki jo nudi,

utegne biti zgolj potencialna, njena glavna usluga pa je hierarhizacija členov, ki nastanejo kot posledica združitve. Nasprotje med realnostjo in videzem se kaže tudi v vsakdanjem mišljenju, v nasprotju med objektom in njegovo senco, med svetom budnosti in sanj, med pravo resničnostjo, ki jo živimo in njeno gledališko predstavo. Oblike ni, kajti oblika je nekaj nepremičnega, resničnost pa pomeni gibanje. To, kar je resnično je to, da se oblika nenehno spreminja. Samo gibljivost je resnična in oprijemljiva, medtem ko pomeni oblika nekaj neoprijemljivega - izmišljotina duha oziroma domišljije. Par videz / resničnost ni težko pripraviti do tega, da bi ustrezal paru sredstvo / cilj. Za sklepanje na podlagi združitve je že od vsega začetka značilna opozicija med videzom in resničnostjo. Tudi figuro, imenovano paradoksizem, ki izoblikuje antitezo, s povezovanjem besed, za katere se zdi, da se medsebojno izključujejo, bomo razumeli le, če bomo izpeljali združitve pojma.

Če probleme zaporedja speljemo na znanstveno ali estetsko metodologijo, vprašanja vsebine ločimo od vprašanj oblike, in se s tem oddaljimo od prave retorične problematike, ki je v prilagajanju govora poslušalstva / množice (navidezna tautologija - otroci so otroci, šah je šah ipd.)

## **Razsežnost in moč argumentacije**

Noben argument ni obvezen, a vendarle vsak prispeva h krepitvi argumentacije v celoti, lahko trdimo, da je učinkovitost govora odvisna od števila argumentov. Ne oziraje se na to, kako lahko kopičenje argumentov koristi argumentaciji, obstajajo psihološke, družbene ali ekonomske idr. (fizikalne - čas, biološke itd.) omejitve, ki preprečujejo nepremišljeno širjenje govora. Potrpljenje in pozornost poslušalstva imata svoje meje, ki jih ni dobro prekoračiti.

Če različni argumenti privedejo do istega sklepa, ne glede na to, ali je ta splošen ali poseben, dokončen ali začasen, bo vrednost, pripisana slehernemu posameznemu argumentu narastla. Kadar s pomočjo različnih metod pridemo do istega izida, je to skladnost, ki predstavlja najtrdnejši temelj induktivnega sklepanja, kajti prevelika usklajenost lahko vzbuja sume!

## **Zaporedje argumentov v govoru**

Kronološko ali časovno zaporedje se opira na tradicijo in značaje. Retorika in dialektika obravnavata razporeditev snovi in zaporedje argumentov v razpravi ali diskurzu (Descartes)!

## **Govor je celoten nastop**

Vse govorcevo dejanje usmerajo **misli**, ki jih govorec oblikuje v naravni ritem govorenja. A naj je vsebina govora še tako dobra in dramaturgija govora izdelana do potankosti, govorec poslušalcev ne bo prepričal, če ne bo poznal in obvladoval načinov, ki vsebino naredijo zanimivo in govor povežejo v celoto. Govor vedno deluje kot celota, zato ne moremo ločevati ali pa znati le posameznih elementov govornega nastopa.

Ko sta K A J in K A K O združena v celoto, se rodi samozavesten govorec, ki mu uspe pridobiti naklonjenost poslušalstva.

## **Dih in govor**

Predpogoj za govor pa je dih. Svojemu glasu moramo zaupati, zato se učimo govorne tehnike. Z dihalnimi vajami prezračimo in sprostim telo (tudi odpravimo zadrego pred govornim nastopom), ogrejemo prepono in celo govorno cev; z govornimi vajami pa sprostim govorila in izboljšamo artikulacijo.

Glas sestavljajo: barva, jakost, ton, hitrost in premori. Razsežnost glasu je veliko večja kot razsežnost besed. Naš glas je ogledalo naše osebnosti, zato ga moramo poiskati. Vsak ima namreč samo en svoj glas, ostalo so glasovi, ki jih prevzemamo. Naš glas je tisto, kar smo mi sami. Pri javnem nastopanju pa se največjim govorcem največkrat zgodi, da izgubijo svoj naravni glas.

## **Govorica telesa**

Vsako govorno nastopanje spremlja tudi govorica telesa, ki mora vedno podpirati govorjeno. Besednemu sporočilu velja 30%, nebesednemu sporočilu pa kar 70% pozornosti poslušalca. Če se besedna in nebesedna govorica ne ujameta, nas govorec ne bo prepričal, ne bomo mu verjeli. H govorici telesa spadajo naslednji elementi: drža telesa, obleka, gestika, mimika obraza, barva glasu, moč dotika, moč vonja, vpliv prostora in časa.

**Literatura:**

-internet: <http://ro.zrsss.si/~slavisti/projekt/senovo/>

<http://www.beepworld.de/members79/izbran/retorika.htm>